Zeki Sarıhan tarafından yazıldı.
Çarşamba, 02 Mayıs 2018 07:16 -

Türk Kurtuluş Savaşı'nın verildiği 1919-1922 dönemi, sosyalizm ve işçi hareketlerinin dünyayı kasıp kavurduğu yıllardı.1 Mayıs 1920: Dünyada 1 Mayıs kutlamaları Dünya işçi sınıfı hareketini doğal müttefiki kabul eden Anadolu basınına yansıdı. Ankara ile İstanbul arasında köprüler atılmıştı. İstanbul'da Damat Ferit Hükümeti, Kuvayı Milliye'ye karşı iç isyanları körüklemekle meşguldü. TBMM açılalı bir hafta olmuştu. Ankara'da Hâkimiyeti Milliye, Konya'da Öğüt, Kastamonu'da Açıksöz, Balıkesir'de İzmir'e Doğru gazeteleri bu kutlamalara yer verdiler. Karabekir de gelişmeleri günü gününe not ediyordu. İstiklal Harbimiz kitabında 1 Mayıs kutlamalarından söz etti. Buna göre Avrupa'da birçok merkezde olduğu gibi Sovyetlerde ve Kafkas ülkelerinde de kutlamalar yapılmıştı. Moskova telsiziyle yayılan ve Karabekir'in TBMM'ne, kolordulara, Trabzon ve Van illeriyle, Kendi komutası altındaki 15. Kolordu birliklerine, 56. Ve 61. Fırka Kmandanlıklarına gönhderdiği bildiride şöyle deniyordu:

KARABEKİR'İN GENELGE
HALİNE GETİRDİĞİ BİLDİRİ

"Ameleler! 1 Mayıs'ta elinizdeki çekicinizi örs üzerine değil, beynelmilel burjuvazi üzerine vuruyorsunuz. Darbenin kuvvetli olması nisbetinde zafer de daha yakındır. Büyük amele ordusunun askerleri için çekiç ve balta lazımdır. Sanayi adamları! 1 Mayıs'ın kendinize yeni bir hayatın başlangıcı olmasını imkân altına almalısınız. Dülgerler! Kerpiçlerinizle kırmızı cumhuriyet binasını inşa etmelisiniz. Demirciler! Büyük mesai taraftarlığınave son düşman aleyhine de silah hazırlamalısınız. Makinacılar! Açlığa ve sefalete karşı amelelerin mücadele edebilmesi için müsait çıraklar yetiştirmelisiniz. Siz katarlarınızı büyük hürriyetin mevcut olduğu tarafa tahrik ediniz. Köylüler! İnkişaf eden gençlik için sizin ekmeğiniz kan ve kuvvet hazırlayacaktır. Muharrirler ve şairler! Avam muharebesi hakkında dünyaya tehdit eden mısra okumalısınız. Ve serbest mesai için hürriyetçi şiirler iinşat etmelisiniz. Kırmızı askerler! Silahlarınız elinizde olduğu halde sosyalizm aleyhine davranan düşmanlarınızla son harbinizi bitirmelisiniz." (Karabekir, İstiklal Harbimiz, 1969, s. 654)

İttihatçıların yeni döneme ayak uydurmak için kurdukları Türkiye Komünist Fırkası, Bakü işçilerine bir bildiri yayımladı. Ermenistan'ın birçok merkezinde çalışanlar kitle gösterileri yaparak Daşnak Partisi liderlerinin resimlerini ve örgütünün binalarını yaktılar. "Musavatçılar yıkıldı, sıra Daşnaklarda" sloganları atıldı. Gösteriler bazı yerlerde silahlı ayaklanmaya dönüştü. Türkiye'de 1920 kutlamalrına gelince: İstanbul'da işçilerin yaptığı gösteride emperyalizm aleyhine sloganlar söylendi. Trabzon'da Belediye önünde yapılan gösteride işçi hayatı ve sosyalizm konusunda konuşmalar yapıldı. İlkokul öğrencileri şehirde mızıkalarla yürüyüş yaptılar. Eskişehir'de yayımlanan İşçi gazetesi, 1 Mayıs bayramı nedeniyle özel bir sayı yayımladı. İstanbul'da İleri gazetesi de "Bugün bütün dünya işçilerinin müşterek bayramıdır" diye yazdı. İkdam, "Avrupa ve Amerika'da emek hareketleri"ni konu etti. Konya'da yayımlanan Öğüt, 1 Mayıs haberlerini "Alev" başlığıyla verdi.

İSTANBUL'DA İLK
KİTLESEL GÖSTERİ

1 Mayıs 1921: Bir yıl sonra 1 Mayıs Türkiye'de daha büyük katılımlarla kutlandı. İstanbul'da Şirketi Hayriye, Haliç, Tramvay şirketleri ve bütün fabrikalar çalışanları işlerini bırakarak 1 Mayıs bayramını kutladılar. Mavi elbiseler giyen, kırmızı boyunbağları takan işçiler Türkiye Sosyalist Fırkası'nda yapılan törene katıldılar. Burada Enternasyonal Marşı söylendi. Bu 1 Mayıs'ın İstanbul'da ilk kitlesel kutlanmasıydı. Alemdar, Vakit, Peyamı Sabah, İleri ve İkdam gazeteleri Sosyalist Fırkası'nın bildirisini de bastılar: "Bugün bütün dünyada amelenin sesi işitilecek."

ANKARA HÜKÜMETİ'NİN
İŞÇİLERE 1 MAYIS ARMAĞANI

Ankara'da Sovyet Elçiliği binasının önüne "Yaşasın komünizm, kahrolsun emperyalizm ve kapitalizm" yazıları asıldı. Ankara Hükümeti de 1 Mayıs şerefine işçilere bir armağanda bulundu: Ereğli maden işçilerinin haklarını koruyan yasa tasarısının, Meclis'te birinci görüşmesi tamamlandı. Buna göre 18 yaşından küçük çocuklar, ocaklarda çalıştırılamayacaktı. İşçileri zorla çalıştırmak yasaklanıyordu. Patron, İşçi Yardım Sandığı'na yardım yapmak, İşçileri parasız tedavi ettirmek, sakatlananlara tazminat ödemek zorundaydı. Çalışma süresi sekiz saatten fazla olmayacaktı. Ocak yakınlarında işçi hamamları ve işçi koğuşları yapılacaktı. Hükümet bütün işçiler için yeni bir yasa hazırlandığını da açıkladı.

1 Mayıs 1922: Bayram artık Ankara'da da kitlesel olarak kutlanmaya başlandı. İmalatı Harbiye, Şimendifer ve Dekovil işçilerinin düzenledikleri törene bazı mebuslarla Rus Elçiliği mensupları da katıldı. Konuşmacılar, mazlum milletlere yeni bir ufuk gösteren 1 Mayıs'ın ve Türkiye'nin cephelerinde emperyalizme karşı savaşan yiğitlerin adını saygıyla andılar. İşçiler Birliği kurulması için bir kurul seçildi. Rus Elçiliği ziyaret edilerek burada işçi Osman ve Elçi Aralof'la, Azerbaycan Elçisi Abilof birer konuşma yaptılar. İşçi heyeti tarafından İstanbul'daki sosyalist derneklere, basına ve işçi birliğine telgraflar çekilerek "Zalim emperyalizm ve kapitalizm önünde hakkını isteyen emekçilerin mukaddes bayramını Anadolu işçileri en derin iştiyaklarla kutlarken siz yoldaşlarımızı samimiyetle selamlar" denildi. Gece de Millet Bahçesi'nde bir toplantı yapıldı. Sovyet Elçiliği'nde de kabul resmi düzenlendi. İmalatı Harbiye işçileri, mebuslar, öğretmenler, gazeteci ve subaylardan oluşan 200 kişi elçiliği ziyaret etti. Fevzi Paşa, Kâzım Paşa ve diğer bazı devlet adamları elçiliğe tebrik telgrafı gönderdiler.

İstanbul'da da işçiler 1 Mayıs'ı Kâğıthane'de kutladılar. Bu defaki töreni Amele Sosyalist Fırkası düzenledi.(Kurtuluş Savaşı Günlüğü'nden derlenmiştir)

Tevfik Çavdar'ın Millî Mücadele Başlarken Sayılarla Vaziyet ve Manzarai Umumiye (Milliyet, 1971) adlı kitabında verdiği bilgiye göre bu tarihlerde Türkiye'de 75.500 sanayi işçisi vardı. Bunların çalıştıkları sanayi dalları ise şöyleydi: Dokuma: 35.300, dericilik: 18.000, madencilik: 8.000, ağaç içleri: 6.000, besin: 4.500, çömlekçilik: 3.600.

37.721 işyerinin her birine ortalama 2.3 işçi düşüyordu…

Bağımsızlık mücadelesiyle sosyalizm mücadelesinin iç-içe geçtiğini gösteren en iyi örnek, Türk Kurtuluş Savaşı yıllarıdır. Bu birlikteliğin neden sürdürülmediği başlı başına ele alınacak bir konu… (İlk yayın 1 Mayıs 2013, güncelleme: 1 Mayıs 2018)

Fotoğraf: Ankara'da İmalatı Harbiye İşçilerinin 1922'de 1 Mayıs kutlamasını gösteriyor. Kültür Sanat Sen'in 1 Mayıs'la ilgili bir yayınından alınmıştır.